

PIRKANMAAN LIITTO

Pirkanmaan maaseutustrategian 2005-2015 toteutuminen

Pirkanmaan maaseudun visio 2015

Pirkanmaan kehittyvä ja hoidettu, kattavien palveluiden monimuotoinen maaseutu tarjoaa laadukkaan ympäristön asus, elää ja yrittää

Seurantaraportti joulukuu 2008

Sisällys

1. Johdanto	2
2. Maaseudun luokittelu.....	3
3. Maaseutustrategian tavoitteet muissa ohjelmissa ja suunnitelmissa.....	4
3.1. Pirkanmaan alueellinen maaseutuohjelma	4
3.2. Pirkanmaan 1. maakuntakaava.....	5
3.3. Pirkanmaan maakuntaohjelma	6
3.4. EU:n rakennerahasto-ohjelmat.....	7
3.5. Paikallisten toimintaryhmien ohjelmat	7
3.6. Maaseutupoliittisen erityisohjelman alueelliset maaseutuosiot (AMO)	8
3.7. Pirkanmaan näkemykset maaseutupoliittiseen erityisohjelmaan ja valtioneuvoston maaseutupoliittiseen selontekoon	9
4. Strategian tavoitteiden toteutuminen hanketoiminnassa.....	9
5. Maaseututoimijoiden keskinäinen yhteistyö.....	11
6. Yhteenveto ja strategian toteutus lähitulevaisuudessa.....	12
Arvioinnissa käytettyä aineistoa	12

1. Johdanto

Pirkanmaan maaseutustrategia 2005-2015 laadittiin pääosin vuonna 2005. Maakuntahallitus hyväksyi strategian vuoden 2006 alussa. Strategia on julkaistu Pirkanmaan liiton julkaisusarjassa (D 83).

Strategian valmistelusta vastasi Pirkanmaan liitto TE-keskuksen maaseutuosaston toimeksiannosta ja rahoituksella. Liitto osti osan strategiayöstä Pirkan maaseutu ry:ltä.

Maaseutustrategian toteuttamisesta ja seurannasta todetaan asiakirjassa mm. seuraavaa:

- Strategian tavoitteiden vieminen käytäntöön tapahtuu paitsi linjausten näkymisellä teema-, seutukunta- ja rahoitusohjelmissa, erityisesti näiden soveltamisessa, yksittäisissä hankkeissa ja niiden aluekehitysvaikutuksissa.
- Strategian menestymisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää onnistua tiedotuksessa.
- Tärkeää on toimijoiden keskinäinen vuorovaikutus, sillä vain se varmistaa kokonaisuuden toiminnan ja osaamisen kehittymisen.
- Varsinkin maakuntatasolla pitää kehittäjäorganisaatioita uudistaa niin, että niiden osaaminen, roolit ja vastuu ovat sopusoinnussa maaseudun kehittämisen tarpeisiin nähden.
- Strategialle on tarpeen tehdä välitarkistuksia tai päivityksiä, jotka voisivat tapahtua vaikka yhdessä maakuntaohjelmapirosessin kanssa. Tällöin seuraava tarkastelu tehtäisiin 2008 tarpeen mukaisessa laajuudessa.

Maaseutu-strategian valmisteluvaiheessa järjestettiin kaikissa Pirkanmaan seutukunnissa keskustelutilaisuudet, joissa alueen kuntien, järjestöjen ja muiden yhteisöjen edustajien kanssa käytiin lävitse seutukunnan omat lähtökohdat strategian sisällöksi. Lisäksi järjestettiin kaksi maakunnallista seminaaria ja tehtiin kysely maaseututoimijoille ja maaseutunäyttelyssä kävijöille. Internetissä kyselyyn saattoi vastata kuka tahansa Pirkanmaan maaseudun tulevasta kehityksestä kiinnostunut henkilö. Strategian valmisteluun osallistui yhteensä noin 200 pirkanmaalaista.

Strategian toteutumisen seurannan toteuttaminen nähdään asiakirjassa toisaalta maakunnan yhteistyöryhmän maaseutujaoston (jos sellainen ohjelmakaudella 2007-2013 edelleen toimii) ja toisaalta Pirkanmaan liiton tehtäväksi osana maakuntaohjelman ja sen toteuttamissuunnitelmien seurantaa.

Tämä seurantaraportti on tehty Pirkanmaan liitossa. Erillisiä kyselyjä strategian toteutumisesta ei tehty, vaan asiaa sivuttiin toimijoiden keskeisissä keskusteluissa eri yhteyksissä. Liitto järjesti maaseututoimijoiden seminaarin syyskuussa 2008. TE-keskuksen maaseutujaosto kävi seminaarin ohessa erikseen keskustelun maaseudun kehittämiseen liittyvistä asioista. Paikallisten toimintaryhmien edustajat kommentoivat osaltaan strategian toteutusta ja ryhmien osuutta siinä. Myös muilla maaseututoimijoilla oli mahdollisuus kommentoida raporttiluonnosta.

Seurantaraportin on valmistellut erityisasiantuntija Reijo Kahelin.

2. Maaseudun luokittelu

Vuonna 2006 maa- ja metsätalousministeriön tilaamana uudistettiin maaseututyypittely, joka alun perin oli tehty vuonna 1993 ja uudistettu vuonna 2000. Viimeisen luokittelun mukaan Pirkanmaan kunnat kuuluivat silloisen kuntajaotuksen mukaisesti seuraaviin ryhmiin:

Kaupungit	Mänttä, Pirkkala, Tampere, Toijala, Valkeakoski ja Viiala
Kaupunkien läheinen maaseutu	Kangasala, Lempäälä, Nokia, Vesilahti ja Ylöjärvi
Ydinmaaseutu	Hämeenkyrö, Ikaalinen, Juupajoki, Kuhmalahti, Kylmäkoski, Luopioinen, Mouhijärvi, Orivesi, Punkalaidun, Pälkäne, Vammala, Vilppula ja Äetsä
Harvaan asuttu maaseutu	Kihniö, Kuru, Längelmäki, Parkano, Ruovesi, Suodenniemi ja Virrat

Maaseututyypittelyä on käytetty mm. Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman 2007-2013 valmistelussa. Kuntajaon muutosten vuoksi ei tyypittelyä ainakaan toistaiseksi ole tarkistettu.

3. Maaseutustrategian tavoitteet muissa ohjelmissa ja suunnitelmissa

Osittain samanaikaisesti strategian työstämisen kanssa valmisteltiin Pirkanmaan TE-keskuksen maaseutuosastolla Pirkanmaan alueellista maaseutuohjelmaa. Paikalliset toimintaryhmät aloittivat niin ikään samanaikaisesti omien kehittämisohjelmiensa valmistelun.

Maaseutustrategiaa työstettäessä oli Pirkanmaan 1. maakuntakaavan valmistelu loppuillaan ja kaavan sisältö käytettävissä myös strategia-aineistona. Valtioneuvosto vahvisti kaavan maaliskuussa 2007 ja Korkeimman hallinto-oikeuden päätös kaavasta tehtyihin valituksiin tehtiin maaliskuussa 2008.

Strategian valmistumisen jälkeen Pirkanmaan liitto on valmistellut ja hyväksynyt maakuntaohjelman vuosille 2007-2010 ja sen toteuttamissuunnitelmat vuosille 2007-08, 2008-09 ja 2009-10.

EU:n alueellisen kilpailukyky- ja työllisyystavoitteen mukainen Länsi-Suomen EAKR-toimenpideohjelma ja Manner-Suomen ESR-ohjelma-asiakirjan osana Länsi-Suomen alueosio valmisteltiin 2006 ja hyväksyttiin EU-komissiossa 2007. Molemmat ohjelma-asiakirjat koskevat vuosia 2007-2013.

Vuonna 2007 Pirkanmaalla valmisteltiin valtakunnallisen maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman alueelliset maaseutuosiot Kaakkois-Pirkanmaalle (Pomoottori ry), Lounais-Pirkanmaalle (Vammalan seudun yrityspalvelu) ja Ylä-Pirkanmaalle (seutuyhdistys). Lisäksi Luoteis-Pirkanmaa tuli mukaan alueelliseksi maaseutuosioksi vuonna 2008 kulttuuriohjelmallaan, joka linkittyi Kaustisen ja Kuhmon kanssa.

Pirkanmaan alueellinen metsäohjelma 2006-2010 täydentää maaseutustrategiassa varsin vähäiselle huomiolle jääneen metsätilojen ja puunjalostuksen liiketoimintaa koskevan osion.

Valtakunnallisesti valmistelussa on uusi maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma ja sen erityisohjelma sekä valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko eduskunnalle. Valtakunnallisiin ohjelmiin on haettu näkemyksiä maakunnallisista informaatio- ja evästystilaisuuksista, jollainen järjestettiin Pirkanmaalla toukokuussa 2008.

Pirkanmaalla on alettu valmistella uutta maakuntasuunnitelmaa, joka on tarkoitus hyväksyä maakuntavaltuustossa syksyllä 2009.

3.1. Pirkanmaan alueellinen maaseutuohjelma

Pirkanmaan alueellinen maaseutuohjelma esittää strategian kanssa yhtenevän vision maaseudun tulevaisuudesta. Myös kehittämisen strategiset painopisteet ja niiden perustelut ovat yksityiskohtaisia sanavalintoja lukuun ottamatta molemmissa asiakirjoissa samanlaiset. Nämä strategiset painopisteet on otettu Pirkanmaan maakuntaohjelmasta 2007-2010, mikä korostaa maakunnallisten suunnitelmien yhdensuuntaisuutta.

Alueellisessa maaseutuohjelmassa painotetaan strategiaa selvästi enemmän maataloustuotannon ja metsätalouden merkitystä. Siinä otetaan kuitenkin huomioon monipuolisen yritystoiminnan ja ympäristömyönteisen asumisen edistäminen sekä kylien yhteisöllisyyden ja maaseudun kulttuuriperinnön hyödyntäminen.

Alueellisessa ohjelmassa sanotaan Pirkanmaan maaseudun kehittämistoimenpiteissä noudatettavan niitä Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman mukaisia toimintalinjoja ja toimenpiteitä, joilla voidaan tukea alueellisia ja paikallisia toimenpiteitä.

Pirkanmaan maaseutuohjelman toimintalinjat ja toimenpiteet on nimetty Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman mukaisesti, mikä toimintalinjojen osalta puolestaan perustuu Euroopan neuvoston asetukseen (1698/2005). Kun valtakunnallisesti päätettiin kohdentaa maaseudun kehittämisrahoituksesta valtaosa maa- ja metsätalouden tukeen, jäivät maakuntien omat painotukset vähäisemmiksi. Näin ollen Pirkanmaallakaan strategian sisältämät kehittämistavoitteet eivät alueellisessa maaseutuohjelmassa tule tasavertaisesti esille.

3.2. Pirkanmaan 1. maakuntakaava

Pirkanmaan ensimmäisen maakuntakaavan selostuksen esipuheessa mainitaan kaavassa 'erityisesti pyrittävän tukemaan maakunnan veturin Tampereen kaupunkiseudun kehitysdynamiikkaa alueen vetovoimaisuuden turvaamiseksi kiristyvässä kansallisessa ja kansainvälisessä kilpailussa'. Toisaalta 'Tampereen kaupunkiseudun ulkopuolella kaavan aluerakente- ja palveluverkkoratkaisuilla sekä näitä tukevilla kehittämisen kohdealueilla vahvistetaan kaupunkiseudun ja sitä ympäröivän maakunnan keskinäistä vuorovaikutusta'.

Vaikka maakuntakaavan tavoitteina on todettu maakunnan tasapainoinen ja toimiva aluerakenne (Tampereen valtakunnan osakeskuksen aseman säilyttäminen, voimakkaiden alueellisten keskusten kehittäminen ja tarkoituksenmukaisen maaseudun palvelukeskusverkoston säilyttäminen), voidaan yllämainittuja lainauksia kaavaselostuksen esipuheesta tulkita myös maaseutustrategiassa esitettyksi uhkaksi keskittymisestä vain rakenteiden eheyttämiseen.

Ottaen huomioon edellä kohdassa 2 olevan maaseututyypittelyn maakuntakaavassa Pirkanmaan keskusverkko esitetään erityisesti maaseutua koskien seuraavasti:

- keskustatoimintojen aluevaraus (14 kpl) kaupunkitason keskuksissa,
- keskustatoimintojen kohdemerkintä (15 kpl) kuntakeskuksissa,
- paikallistasoiset kuntakeskukset (3 kpl),
- paikalliskeskukset (35 kpl) kunnan pääkeskuksen ulkopuolella,
- palvelukyläkeskukset (47 kpl).

Maaseutustrategian sisällöllisiä asioita käsitellään maakuntakaavassa seuraavilla kehittämisen kohdealuemerkinnöillä:

- maaseutuelinkeinojen kehittämisen kohdealue (4 merkintää)
- maaseutuasumisen kehittämisen kohdealue (3 merkintää)
- matkailun kehittämisen kohdealue (4 merkintää)
- kulttuuri- ja maisemamatkailun kehittämisen kohdealue (1 merkintä)
- luontomatkailun kehittämisen kohdealue (3 merkintää).

Kaavassa on lisäksi asetettu liikenteelliseksi tavoitteiksi mm. maakunnan sisäisten tieyhteyksien varmistaminen, raideliikenteen kehittämistä koskevat aluevaraukset sekä tavoitteellinen vieras- ja palvelusatamaverkosto. Nämä tavoitteet sisältyvät myös maaseutustrategiaan.

Yleispiirteisyydestään johtuen maakuntakaavassa ei merkittävästi puututa lähien energian osuuden kasvattamiseen, vaikka todetaankin yhteiskunnan aktiivisin toimenpitein olevan mahdollista hyödyntää paikallista uusiutuvaa energiapotentiaalia 1000-1500 GWh, mikä vastaisi noin viittä prosenttia Pirkanmaan energiankulutuksesta. Maaseutustrategiassa esitetään mm. biomassa- ja biopolttoainesuunnitelman laadintaa sekä selvitystä ja suunnitelmaa pienpatojen mahdollisesta säilyttämisestä ja pienvesivoimaloiden voimakapasiteetin hyödyntämisestä.

3.3. Pirkanmaan maakuntaohjelma

Pirkanmaan maakuntaohjelma 2007-2010 on toimintalinjatasoisesti yhtenevä maaseutustrategian kanssa. Näitä neljää toimintalinjaa on ohjelmassa konkretisoitu 18 kehittämishaasteella, jotka edelleen sisältävät toimenpide-ehdotuksia. Näissä toimenpide-ehdotuksissa on runsaasti sellaisia asiakokonaisuuksia, jotka toteutuessaan palvelevat niin kaupunkiseutua kuin maakunnan muitakin osia. Periaatteellisesti ei pidäkään asettaa ikään kuin vastakkain yleistä aluekehitystä ja maaseudun kehittämistä.

Suoranaisesti maaseutuun kohdentuvia toimenpide-esityksiä maakuntaohjelmassa ovat mm. seuraavat:

- edistetään maaseudun yritystoiminnan monipuolistumista
- vahvistetaan ammattikorkeakoulujen roolia seutukuntien kehittämisvetureina
- varmistetaan laajakaistayhteyksien saatavuus koko maakunnan alueella
- taataan joukkoliikenteen toimivuus maakunnan sisällä kattavasti (mm. taajamajunaliikenteen kehittäminen ja seisakkeiden lisääminen)
- uudistetaan maaseudun kehittämistyön organisoinnin painopisteet
- kohdennetaan olemassa olevia resursseja maaseutukehittämisen painopisteisiin
- maaseutupoliittisen erityisohjelman tavoitteet ja toimenpiteet
- lisätään puun ja muiden uusiutuvien, paikallisten lähteiden energiakäyttöä
- edistetään uusiutuvaa pelto/metsäenergiaa käyttävien lämpölaitosten käyttöönottoa
- panostetaan haja-asutusalueiden ja maatalouden hajapäästöjen hallintaan liittyviin menetelmiin ja tekniikkaan
- edistetään aktiivista omaehtoista paikallistoimintaa ja edellytyksiä sosiaalisten verkostojen roolin vahvistumiselle palvelutuotannossa
- panostetaan kuntakeskusten visuaalisen ilmeen sekä rakenteellisen toimivuuden ja tehokkuuden parantamiseen
- organisoidaan aktivoivaa kulttuuriharrastusta maakunnan kunnissa
- perustetaan ja resurssoidaan matkailun maakunnallinen kehittämisorganisaatio.

Mainittujen maaseutuun liittyvien kehittämistoimenpiteiden ohella maakuntaohjelmassa tavoitellaan useammassakin yhteydessä esimerkiksi maakuntakorkeakoulun toimivuutta ja kulttuuriympäristöjen turvaamista.

Kaikilta osiltaan maakuntaohjelman sisällölliset asiat ovat samansuuntaisia toimenpide-esityksiä kuin maaseutustrategiaassakin. Sitäkin suurempana yllätyksenä voidaan pitää sitä, että maakuntaohjelman liitteessä ei lainkaan esitetä ohjelman yhteyttä maaseutustrategiaan.

3.4. EU:n rakennerahasto-ohjelmat

EU:n alueellinen kilpailukyky- ja työllisyystavoitteen mukainen Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) toimenpideohjelma laadittiin Länsi-Suomen suuralueelle. Euroopan sosiaalirahaston (ESR) vastaava ohjelma-asiakirja laadittiin valtakunnallisesti Manner-Suomeen siten, että se sisälsi neljän suuralueen (mm. Länsi-Suomi) alueosion.

Suomen rakennerahastostrategian mukaisesti rakennerahastovarat kohdennetaan koko maassa neljälle toisiaan täydentävälle painopistealueelle, jotka ovat:

- yritystoiminnan edistäminen
- innovaatiotoiminnan ja verkottumisen edistäminen sekä osaamirakenteiden vahvistaminen
- osaaminen, työvoima, työllisyys ja yrittäjyys
- alueiden saavutettavuuden ja toimintaympäristön parantaminen.

Vaikka nämä painopistealueet ovat valtakunnallisia, mahdollistavat ne Pirkanmaalla myös maaseudun kehittämistyön ja panostukset strategian mukaisiin toimintoihin. EAKR:n rahoituksesta tulee ohjelman mukaisesti kohdentaa 67 prosenttia kehityksessään haasteellisille alueille, mikä Pirkanmaalla tarkoittaa Tampereen kaupunkiseudun ulkopuolista maakuntaa. Toistaiseksi näiden haasteellisten alueiden osuus tehdyissä hankepäätöksissä on kuitenkin alle 60 prosenttia, missä ei ole otettu huomioon koko maakuntaa kattavia hankkeita.

3.5. Paikallisten toimintaryhmien ohjelmat

Pirkanmaalla toimivat seuraavat paikalliset toimintaryhmät

- Aktiivinen Pohjois-Satakunta (Ikaalinen, Kihniö, Parkano ja Suodenniemi sekä Satakunnan kuntia)
- Joutsenten Reitti (Hämeenkyrö, Mouhijärvi, Punkalaidun, Vammala ja Äetsä sekä Satakunnan kuntia)
- Kantri (Lempäälä, Pirkkala ja Vesilahti sekä Kangasalan, Nokian, Tampereen ja Ylöjärven maaseutualueet)
- Pirkan Helmi (Akaa, Kylmäkoski, Urjala ja Valkeakoski)
- PoKo (Kuru, Mänttä, Ruovesi, Vilppula ja Virrat)
- Pomoottori (Juupajoki, Kuhmalampi, Orivesi ja Pälkäne).

Paikallisten toimintaryhmien kehittämisohjelmat koskevat vuosia 2007-2013. Niiden laadinta tapahtui samanaikaisesti maaseutustrategian valmistelun kanssa. Ohjelmien julkinen rahoitus tulee Euroopan maaseuturahastosta, kansallisista ja kuntien varoista siten, että toimintaryhmät puoltavat hankkeen rahoitusta ja TE-keskus hyväksyy rahoituksen puollon mukaisesti.

Aktiivisen Pohjois-Satakunnan laajassa ohjelmassa kehittämisteemoja ovat monipuolinen, verkostoitunut yrittäjyys, matkailun ja kulttuurin yhdistäminen, kansainvälistyminen, kylätoiminta ja muu yhteisöllinen kehittäminen, palveluiden tuottamisen uudet muodot, nuoret, metsä ja luonto sekä tietotekniikka.

Joutsenten reitin ohjelma (Koiramäen konstit) sisältää kahdeksan kehittämisteemaa, joissa kussakin on viisi strategiaksi nimettyä kehittämistyön sisältökuvausta. Ohjelman teemat ovat työllisyyden edistäminen ja yritysysteistyö, maa- ja metsätalous, matkailu, kylätoiminta, kulttuuri, nuorten hyvinvointi, ympäristönhoito ja kansainvälistyminen.

Kantri on valinnut teemakseen asukkaan maaseudun, jossa painopisteinä ovat ympäristövastuinen asuminen, yhteisöllisyys, paikalliskulttuuri ja nuoriso sekä lähimaaseudulta saatavat aktiviteettipalvelut ja paikallistuotteet.

Pirkan Helmen pääteemat ovat asuminen ja yrittäminen, kolmas sektori, kulttuuri sekä alueiden välinen ja kansainvälinen toiminta.

PoKon Kompassissa hanketoiminnan toimintalinjat on määritelty elinkeinotoiminnan ja sen toimintaympäristön tukemiseksi, palveluiden uudelleen organisoimiseksi, asumisen kehittämiseksi, paikallistalouden vahvistamiseksi, yhteistoiminnan kannustamiseksi, kulttuuriksi ja kansainväliseksi hanketoiminnaksi.

Pomoottori keskittyy alueensa hyvän elinympäristön ja tasapainoisen elämän, monipuolisten elinkeinomahdollisuuksien ja yrittäjyyden sekä kulttuurin ja henkisen hyvinvoinnin kehittämiseen ja vahvistamiseen.

Kuten nuo tiivistetyt toimintaryhmien ohjelmien teemat osoittavat, toimintaryhmät toteuttavat alueillaan Pirkanmaan maaseutustrategian tavoitteita monipuolisesti, vaikka yhdessäkään ohjelmassa ei erillisesti viitata maakunnalliseen strategiaan. Tämä on aivan luonnollista siitä lähtökohdasta, että ohjelmat on laadittu ruohonjuuritasolla ja paikallisista lähtökohdista.

Paikallisten toimintaryhmien hankkeet ovat kustannuksiltaan usein varsin pieniä. Ne ovat kuitenkin juuri pienuutensa vuoksi lähellä toteuttajia ja usein myös varsin konkreettisiin tarpeisiin vastaavia. Toimintaryhmien henkilöstön asiantuntemusta tulisi enemmän hyödyntää maaseudun pienten hanketoteuttajien ohjaamisessa käyttämään myös muita rahoituslähteitä.

3.6. Maaseutupoliittisen erityisohjelman alueelliset maaseutuosiot (AMO)

Maaseutupoliittisen erityisohjelman toteuttamiseksi käynnistettiin vuonna 2007 ohjelman alueelliset maaseutuosiot (AMO). Mukaan hakeutuivat Pirkanmaalta Ylä-Pirkanmaa ja Lounais-Pirkanmaa, joissa ohjelmaa alettiin toteuttaa vuonna 2007. Kaakkois-Pirkanmaa hyväksyttiin ohjelmaan myös alusta alkaen, mutta toteutus alkoi vasta kuluvana vuonna. Luoteis-Pirkanmaa hakeutui ohjelmaan mukaan vuonna 2008 ja liittyi valtakunnallisen kulttuuriklusterin toimintaan.

Lounais-Pirkanmaan AMOssa toteutuvat erityisesti maaseutustrategian tavoitteet yritysten verkostoitumisesta ja kansainvälistymisestä sekä uuden teknologian hyödyntämisestä maaseudun yritystoiminnassa.

Ylä-Pirkanmaan alkuperäisessä, varsin laajassa AMO-ohjelmassa maaseutustrategian toteuttamista tukevia asioita ovat osaavan työvoiman ja kärkeisaamisen kehittäminen sekä kehittämisverkostojen luominen. Ohjelmassa pyritään jatkamaan yhteistyötä Tampereen seudun aluekehittämisohjelman kanssa.

Kaakkois-Pirkanmaalla toimintaa kohdennetaan mm. alueen kokonaistilanteen selvittämiseen asu-
misen ja elinkeinotoiminnan sijoittumisen ja laajentumisen näkökulmasta sekä tulevaisuuden enna-
kointiin. Nämä soveltuvat hyvin myös maaseutustrategian kehittämistavoitteisiin.

Luoteis-Pirkanmaan AMOn viitekehyksenä on maaseudun kehittäminen kulttuurin avulla. Strategi-
sina painopisteinä ovat verkostoyhteistyön rakentaminen (kulttuuriklusterissa ovat mukana myös
Kaustisen, Kuhmon ja Keski-Karjalan alueet) ja kulttuuritoiminnan jalostaminen liiketoiminnaksi ja
uusyrityäjyudeksi. Samat tavoitteet on esitetty myös maaseutustrategiassa ja erityisesti maakunnan
vetovoimaa, imagoa ja identiteettiä koskevissa tavoitteissa. Samoin strategian valmistumisen jäl-
keen laadittu Pirkanmaan kulttuurin toimenpideohjelma sisältää samantyyppisiä tavoitteita.

3.7. Pirkanmaan näkemykset maaseutupoliittiseen erityisohjelmaan ja valtioneuvoston maaseutupoliittiseen selontekoon

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (YTR) valmisteleva viides maaseutupolitiikan erityisohjelma valmistuu vuoden 2009 alussa. Tuolloin valtioneuvosto antaa myös selonteon eduskunnalle maaseu-
tupolitiikasta.

Pirkanmaan näkemyksiä sekä erityisohjelmaan että selontekoon pohdittiin seminaarissa keväällä
2008 ja asiakirjan luonnoksesta annettiin myös muuta epävirallista palautetta. Lähtökohtaisesti oh-
jelman sisältämiä strategisia linjauksia nähtiin olevan liian paljon (luonnoksessa 14), vaikka onkin
ymmärrettävä, että olosuhteet ja niiden mukaiset kehittämispainotukset maan eri puolilla vaihtelevat
paljon.

Pirkanmaalla painotettiin paikallisen kehittämisen välineiden ja sen osana kansalaistoiminnan
(myös nuorten toiminnan) edellytysten ja yhteiskunnallisen roolin vahvistamista. Palvelujen järjes-
täminen ja toimivuus ovat yksi keskeisimpiä maaseudulla asumisen ja elämisen mahdollistavia ky-
symyksiä.

Pirkanmaan kehityskuvavaihtoehtojen tarkastelussa esille nousseita kysymyksiä toimintojen ja asu-
tuksen keskittymisestä tai hajautumisesta esitettiin tarkasteltavaksi valtakunnallisesti, maakunnalli-
sesti kuin kuntakohtaisestikin. Keskittävän kehityksen vaihtoehtona ei kuitenkaan pidetty ohjaama-
tonta hajakentämistä esimerkiksi kaupunkiseudun lievealueilla. Maaseututaajamien säilymistä
voidaan asutuksen sijoittelulla tukea.

4. Strategian tavoitteiden toteutuminen hanketoiminnassa

Onnistuminen tiedotuksessa todetaan strategian menestymisen kannalta ensiarvoisen tärkeäksi. Ta-
voitteiden toteutumisen todetaan olevan mahdollista vain yhteistyössä, jolloin tavoitteet viedään

käytäntöön teema-, seutukunta- ja rahoitusohjelmissa ja erityisesti näiden soveltamisessa yksittäisissä hankkeissa ja niiden aluekehitysvaikutuksissa.

Maaseutustrategia-julkaisusta otettiin 700 kappaleen painos, mikä on tavanomaista suurempi painosmäärä. Jakelu hoidettiin tehokkaasti ainakin siitä päätellen, että liitossa julkaisusta on jäljellä vain arkisto- ja työkappaleet. Yhtenä syynä paperiversion kysyntään lienee ollut myös se, että strategian valmistelussa oli mukana varsin laaja joukko pirkanmaalaisia maaseututoimijoita.

Maaseutustrategia on lisäksi liiton internet-sivuilla, mutta erillistä tiedotuksellista kampanjointia ei valmistumis- ja hyväksymisvaiheen jälkeen ole tehty.

Eri viranomaisilta saadun tiedon mukaan maaseutustrategiaan ei juurikaan ole viitattu hankesuunnitelmissa ja rahoitushakemuksissa. Esimerkiksi Pirkanmaan liitolta tai Länsi-Suomen lääninhallitukselta haetussa rahoituksessa ei maaseutustrategiaa ole kertaakaan mainittu hankkeen perusteluna tai liityntänä maakunnan muuhun kehittämistyöhön.

Tämä on siinä mielessä ymmärrettävää, että erillisstrategiat eivät ole rahoitusohjelmia. Toisaalta on todettava, että hakulomakkeissa on varsin epäselvästi tai ei ole lainkaan mainittu erillisstrategioita tai -ohjelmia, joihin hakemus perustuu ja joita sen halutaan toteuttavan. EAKR:n hakemuslomakkeessa on kylläkin kohta, jossa yleisesti kysytään, miten projekti edistää muiden kansallisten tai maakunnallisten ohjelmien tavoitteita. Maakunnan kehittämisrahan hakemuslomakkeessa kysytään ohjelman toimintalinjaa, teemaohjelmaa tai hankekokonaisuutta ja viitataan maakuntaohjelman lisäksi vain varsinaisiin rahoitusohjelmiin. ESR:n hakemuslomakkeessa ei ole ohjelman oman toimintalinjan lisäksi mitään erityistä kohtaa erillisstrategioiden tai ohjelmien mainitsemiseen. Euroopan maaseuturahaston (EMR) hanketukihakemuslomakkeissa kysytään liityntää maaseutuohjelman muihin hankkeisiin tai muihin ohjelmiin. Lomakkeessa osoitettu vastaustapa ei kuitenkaan todellisuudessa mahdollista erillisten teemaohjelmien tai strategioiden mainitsemista muutoin kuin niissä rahoitettujen hankkeiden kautta.

Rahoituskauden 2007-2013 hankerahoituksesta ja sen mahdollisesta kohdentumisesta maaseutustrategian sisällöllisiin tavoitteisiin on vaikea sanoa tässä vaiheessa tarkkoja tietoja. Osittain tämä johtuu siitä, että ensimmäisiä rahoituspäätöksiä yli päänsä on voitu tehdä monilta osin vasta vuoden 2008 loppupuolella. Näin ollen myöskään todellista seuranta hankerahoituksen kohdentumisesta ei ole käytettävissä. Hanketoiminnan vaikuttavuuden seurannassa on kokonaisuudessaan Pirkanmaalla kiinnitetty liian vähän huomiota hankerahoituksen ja yleisen aluekehityksen yhteyteen samoin kuin hankerahoituksen ja erillisten strategioiden tai teemaohjelmien rinnakkaiseen ja vertailevaan seurantaan.

Lyhyesti todeten rahoituskaudella 2007-2013 on tehty seuraavanlaisia rahoituspäätöksiä:

- EAKR-rahoitteisia hankkeita noin 4,6 miljoonan euron arvosta, mistä alle 60 prosenttia on kohdennettu Tampereen kaupunkiseudun ulkopuolelle (ohjelmassa hyväksytty tavoite on 67 %),
- ESR-rahoitteisia hankkeita noin 5 miljoonan euron arvosta 16 hankkeessa, joista yhdeksässä on hakija Tampereen kaupunkiseudulta (Pirkanmaan TE-keskuksen päätökset elokuun 2008 loppuun mennessä),
- EMR-rahoitteisia yritystukipäätöksiä noin 0,7 miljoonan euron arvosta, jotka ohjelman mukaisesti ovat kohdentuneet maaseutualueille,
- maakunnan kehittämisrahahankkeita 3,6 miljoonan euron arvosta, josta Tampereen kaupunkiseudulle on kohdentunut 2,6 miljoonaa euroa (sisältää AKO-, AMO- ja OSKE-ohjelmien rahoituksen).

5. Maaseututoimijoiden keskinäinen yhteistyö

Strategia-asiakirjassa nähdään tärkeäksi maakuntatason kehittäjäorganisaatioiden uudistaminen niin, että niiden osaaminen, roolit ja vastuu ovat sopusoinnussa maaseudun kehittämisen tarpeiden kanssa. Asiakirjan mukaan viestien kulkeminen esimerkiksi rahoittajien ja toimijoiden välillä ei riitä, vaan tarvitaan toimijoiden keskinäistä vuorovaikutusta.

Ilman tarkempaa selvittelyä tai esimerkiksi haastattelututkimusta ei voida tehdä päätelmiä siitä, ol-laanko edellä olevia toimenpiteitä ja esimerkiksi kehittäjäorganisaatioiden uudistamista kyetty Pirkanmaalla toteuttamaan. Organisatorinen muutos on tapahtunut ainakin sikäli, että maakunnan yhteistyöryhmän maaseutujaoston toiminta lopetettiin vuosien 2000-2006 rahoituskauden päättyessä. Tosin TE-keskus perusti pääosin vanhalle MYR:n jaoston pohjalle oman maaseutujaostonsa. Se ei kuitenkaan ole löytänyt paikkaansa maaseutukehittämisen eturivissä, mitä osoittaa esimerkiksi se, että jaosto on vuonna 2008 kokoontunut vain yhden kerran.

Suomen Kylätoiminta ry esitti valtakunnallisesti uuden, lähinnä kolmannen sektorin toimijoiden yhteisen maakunnallisen maaseututoimijoiden organisaation (paikalliskehittäjien maakuntajärjestö) perustamista tai tällaisten koordinoitavien antamista Pirkan Kylät ry:lle. Yhdistyksen sääntöjä olisi muutettu niin, että esimerkiksi paikalliset toimintaryhmät olisivat voineet liittyä jäseniksi.

Uudelle organisaatiolle ei Pirkanmaalla löytynyt riittävän laajaa kannatusta eikä myöskään Pirkan Kylät ry:tä nähty sellaiseksi organisaatioksi, joka yleisestä ja yhteisestä maaseudun kehittämistoinnista voisi vastata. Vielä tuolloin toiminut Pirkanmaaseutu ry, jonka rahoituspohja oli liian projektiperustainen, ei myöskään saanut laajaa kannatusta. Nyt Pirkanmaaseutu ry:n toiminta on minimissään eikä sillä ole palkattua henkilöstöä lainkaan.

Kolmannen sektorin, kylätoimijoiden ja paikallisten toimintaryhmien yhteistyötä sovittiin Pirkanmaalla toteutettavaksi verkostomuotoisesti. Ainakin osittain epäselvää on, kuka verkostoa johtaa ja sille asioita valmistelee. Tavallaan vastuuasemaa tarjottiin Pirkanmaan liitolle, jolloin verkostoon olisi tullut mukaan myös viranomaistoimijoita. Liitolla ei kuitenkaan ollut valmiuksia lähteä rahoittamaan ja toteuttamaan erillistä maaseututoiminnan kehittämishanketta.

Organisaatiopohjaista maaseututoimijoiden yhteistyötä on Pirkanmaalla toteutettu mm. järjestettävässä maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman maakunnallinen evästystilaisuus keväällä 2008 ja maaseutustrategian seurantaseminaari syksyllä 2008. Niin ikään liitto kokosi epävirallisia näkemyksiä valtakunnallisesta maaseutustrategiasta. Pysyvää yhteistyötä viranomaisten, maakunnallisten maaseutuyhteisöjen, tutkimuslaitosten, paikallisten toimintaryhmien, kylätoimijoiden ja muiden yhteisöjen kanssa ei kuitenkaan ole saatu aikaiseksi. Tässä mielessä strategian sanonta kehittäjäorganisaatioiden osaamisen, roolien ja vastuiden saattamisesta sopusointuun maaseudun kehittämisen tarpeisiin nähden ei välttämättä ole toteutunut.

Yhteydet ja yhteistyö maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (YTR) on Pirkanmaalla edelleen satunnaista. Tämä näkyy mm. maakunnan toimijoiden vähäisenä osuutena YTR:n hanke- ja tutkimusrahoituksessa. Esimerkiksi maaseutupolitiikan professuuria ei Pirkanmaalla ole.

6. Yhteenveto ja strategian toteutus lähitulevaisuudessa

Lyhyenä yhteenvetona voidaan todeta, että pääosin Pirkanmaan maaseutustrategia 2005-2015 on alkanut toteutua hyvin siitäkin huolimatta, että strategiaa ei välttämättä ole kaikilla tahoilla pidetty maaseudun kehittämistyön kirjallisena ohjenuorana. Tämä ei toki ole tarpeenkaan, vaan tärkeintä on tavoitteiden sisällöllinen toteutuminen.

Strategia onnistui erityisen hyvin valmisteluprosessin laajuudessa. Laadintaprosessista saatiin hyvää palautetta myös asiakirjan valmistumisen jälkeen. Asiakirjaa ja sen tavoitteita ei suoranaisesti ole mainittu hankehakemuksissa ja siinä mielessä voidaan strategian vaikuttavuutta arvioida heikoksi. Vaikuttavuutta on kuitenkin tarkasteltava enemmänkin tavoitteiden toteutumisena kuin muodollisina asiakirjamainintoina.

Yritystoiminnan kehittämisen kohdalla voidaan todeta, että alkutuotannon lähimarkkinoiden kehitystyössä on parantamisen varaa. Sama koskee palveluyrittäjyyden kansallisia ja kansainvälisiä mahdollisuuksia, uusia innovaatioita hyvinvoinnin tuottamisessa ja ympäristöön liittyvää liiketoimintaa. Tuotannollisesta yritystoiminnasta on kansainvälisen laman alettua tai alkaessa mahdotonta sanoa muuta kuin todeta siinä olevat todelliset tarpeet lisäpanostuksiin.

Strategian toimintalinjassa Tekijät ja osaaminen on mm. ennakoitua toimintaa Pirkanmaalla tehty ja ammatillisen koulutuksen aloituspaikkoja lisätty. Vaikka ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteistyö esimerkiksi maakuntakorkeakouluasiassa on lisääntynyt, on edelleen kiinnitettävä huomiota oppilaitosten roolin vahvistamiseen aluekehittämisessä ja käytännön yhteistyössä yritysten ja muiden paikallisten toimijoiden kanssa erityisesti maaseutualueilla.

Aluerakenteessa, yhteyksien turvaamisessa ja energiakysymyksissä strategian keskeiset kehittämissuunnitelmat vuoteen 2015 ovat jääneet toteutuksen kohteena ehkäpä vähimmälle osuudelle. Peruspalvelujen turvaaminen riittävän lähellä koko maakunnassa, maalla-asumisen edistäminen kaavoituksen ja aluesuunnittelun keinoin ovat toisaalta taloudellisia ja toisaalta pitkäjänteisen toiminnan ratkaisuja. Lähienergian lisäämisessä on keskitytty pääosin puusta saatavaan energiaan. EU:n biomass- ja biopolttoainetoimintasuunnitelman mukaisen kehittämissuunnitelman tekemistä ei vielä ole aloitettu.

Laajasti käsitetyn maaseudun vetovoimaisuuteen liittyviä ajantasaisia kuntakohtaisia kulttuuriympäristöohjelmia ei Pirkanmaalla vielä kattavasti ole. Sama koskee toimivien kylien ajantasaisia kyläsuunnitelmia, joissa tulisi toiminnallisten kysymysten ohella käsitellä myös maankäyttöllisiä ratkaisuja.

Arvioinnissa käytettyä aineistoa

Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuumme; maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2005-2008
 Manner-Suomen maaseudun kehittämishjelma 2007-2013 (liitteinen)
 Pirkanmaan alueellinen maaseutuohjelma 2007-2013
 Pirkanmaan maakuntaohjelma 2007-2010 ja sen toteuttamissuunnitelmat
 Koiramäen konstit – Joutsenten reitti ry:n kehittämishjelma 2007-2013
 Ykkösmaseudun kehittämissuunnitelma – Kantri ry:n ohjelma 2007-2013

Helmenkalastus – Etelä-Pirkanmaan Leader-ohjelma 2007-2013

Kompassi – PoKo ry:n kehittämisohjelma 2007-2013

Pomoottori ry:n kehittämisohjelma 2007-2013

Pirkanmaan 1. maakuntakaava – kaavaselostus ja liiteosa

Alueellinen kilpailukyky ja työllisyystavoite; EAKR:n Länsi-Suomen toimenpideohjelma 2007-2013

Alueellinen kilpailukyky ja työllisyystavoite: ESR:n Manner-Suomen ja Länsi-Suomen toimenpideohjelma 2007-2013

Pirkanmaan alueellinen metsäohjelma 2006-2010

Alueellisen maaseutuosion (AMO) ohjelmaesitykset ja toimintasuunnitelmat Pirkanmaalla

Työvaiheinen luonnos maaseutupoliittiseksi kokonaisohjelmaksi 2009-2013

Kehittämisrahoituksen hankepääätösten yhteenvedoja